HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

אלו נאמרי הכמים. למאי אין צריכין תומה: [וז] **נכנס ישראל.** כולם שוין לענין תומה וגולרים עלמן מלטמע בעובדי כוכבים: **אפסי מחבר עמים.** שאתה מלהיב להם פניך להשלינן על כניך: **כל קדושיו.** של ישראל ביקר [הם] לשומלן: **כנשון תרמי נאמר.** יתמו תרגום של יפנו כמו ושנגתם ותניון (דברים ו): **אם אנו כולם.** וכן רובן יהיו שוין ועומקים בתורה כשיגלו בעמים: **עשה אקנלם.** בקרוב לקבלם: **ויהלו מעט וגו'.** ואף [אם] מועטין הן השוין בעמים יהלו ממשא מלך ושרים יהיו בעולם מלשא משא מלך ושרים. יתלו כמו לא יהל דברו (במדבר ג): **מגדה נאו ואבך.** לריוס לוה אח פתח עבר הנהר על אנשי כנסת הגדולה: **מנא המלך.** מגזא מסים שהן מטילין תמיד על בני המדינה: **ארנונא.** עיסורי תבואות ובהמות מדי שנה בשנה: **בריא חדפא.** יציאת כריים בלא מים חיים לשמות: **לא מידוין.** לא ימלאו בו מים והפסדתם מנס ויתמי לאו בני מחילה ניהו לליתלו: **לאחגלי גפא.** לשערי תומות העיר להגיע בהן לשמות. אגלי לשמות כמו טורוקו אגלי (ברכות דף כח.). גפא פתימה כמו מלא אחר הגפה בחלו מליאות (ב"מ דף פה:): **לנריש פתיא.** תפילת בור לשמות מים ועל שם הכלי המוזח שם בבור תמיד לשמות בו עובדי דברים קוראו פתיא: **לפילו מרבנן.** שהכל בריכין למים: **דלא נפקי באבלוזא.** שאין הן עלמם יוללין בהכרזה לחפול מלא שוכרים פועלים: **כללב ובעורב.** שחם הקב"ה עליהם (שבת קיב:) שנאמר יועב לנריך הן לליס (משלי כט) לפי שהכלב מזונותיו מועטין לפיכך שוהה מכילתו בעיו שלשת ימים וגבי עורב כתיב לבני עורב אשר יקראו (תהלים קמו) לפי שהעורב מכזרי על בניו והקב"ה מזמין להן יתושין ממוך לוחמם ומוכלין: **דמי לגיגא.** עטרה למלך ביקר: **לחו.** עמי מלרך לקמיה דלרבי: **לגיוה לנגגא.** מחל המלך דמי המלי וסילקה מעליהן: **שדיוה לחובא.** הטילוה פחמי המלך על הכובא: **החמרת והגמלת.** שייכת של חמרים ושל גמלים: **הרי אלו בסקילה.** כדין שאר יחידים: **יחובי מפא.** בשלשים יום וגבי עיר הנדחת כתיב יושבי העיר (דברים יג): **ולכל מיני.** ומקצי הכי לא יהיב מידי עם בני העיר: **שלשים יום לחמחו.** כיון שהשה שם שלשים יום גוזין הימנו [גדמין] תמחוי מלכל לעניים: **לקופה.** לנדקה: **לנחום.** עניי העיר: **לקבורה.** לקבור עניי העיר שהיא יכילה יחיכה: **לשורא.** למיקון החומה: **לפרשא.** פרש (כ) שהולך סביבות העיר לשומרה ולידע מה היא לריכה: **לטרזינא.** שומר כלי זיין של בני העיר ויוסד בניה לשל העבר:

אלו ת"ח ור"ל סבר לה [ב]כדדרש רבא [1]אני חומה זו כנסת ישראל ושדי כמגדלות אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות [ג]רב [ד]נחמן בר רב חסדא רמא כרגא ארבנן [א]א"ל רב נחמן בר יצחק שברת אדאורייתא ואדנביאי ואדכתובי אדאורייתא דכתיב [2]אף חובב עמים כל קדושיו בידך אמר משה לפני הקב"ה רבונו של עולם אפילו בשעה שאתה מחבב עמים כל קדושיו יהיו בידך והם תבו לרגלך תני רב יוסף אלו תלמידי חכמים שמכתתים רגליהם מעיר לעיר וממדינה למדינה ללמוד תורה ישא מדברותיך לישא ולימן בדבורותיו של מקום אדנביאי דכתיב [3]גם כי יתנו בגוים עתה אקבצם ויחלו מעט ממשא מלך ושרים אמר [ג]עולא פסוק זה בלשון ארמית נאמר אי תנו כולהו עתה אקבצם ואם מעט מהם יחלו ממשא מלך ושרים אדכתובי דכתיב [4]מנדה בלו ואחלק לא שליט למרמא עליהם [ד]ואמר רב יהודה מנדה זו מנת המלך בלו זו כסף גולגלתא והלך זו ארנונא רב פפא [ב]רמא כריא חדתא איתמי א"ל רב שישא בריה דרב אידי לרב פפא ודילמא לא מידויל א"ל מישקל שקילנא מנייהו אי מידויל מידויל ואי לא [ג]מהדרנא לה ניהלייהו [ה]אמר רב יהודה [ד]הכל לאגלי גפא אפילו מיתמי [ו]ה[א]אבל רבנן לא צריכי נטירותא [ז]הכל לכריא פתיא אפי' מרבנן [ז]ולא אמרן אלא דלא נפקי באכלוזא אבל נפקי באכלוזא רבנן לאו בני מיפק באכלוזא נינהו: רבי פתח אוצרות בשני בצורת אמר יכנסו בעלי מקרא בעלי משנה בעלי גמרא בעלי הלכה בעלי הגדה אבל עמי הארץ אל יכנסו דחק רבי יונתן בן עמרם ונכנם אמר לו רבי פרנסני אמר לו בני קרית אמר לו לאו שנית א"ל לאו אם כן במה אפרנסך [א"ל] פרנסני ככלב וכעורב פרנסיה בתר דנפק [ח]יתיב רבי וקא מצטער ואמר אוי לי שנתתי פתי לעם הארץ אמר לפניו ר' שמעון בר רבי שמא יונתן בן עמרם תלמידך הוא שאינו רוצה ליהנות מכבוד תורה מימיו בדקו ואשכח אמר רבי יכנסו הכל רבי לטעמיה דאמר רבי [ט]אין פורענות בא לעולם אלא בשביל עמי הארץ ההוא דמר [י]כלילא דשדו אטבריא אתו לקמיה דרבי ואמרו ליה ליתבו רבנן בהדן אמר להו לא אמרו ליה ערוקינן [א"ל] ערוקו ערקו פלגיהון דליוה פלגא אתו הנהו פלגא קמי דרבי א"ל ליתבו רבנן בהדן אמר להו לא ערוקינן ערוקו ערקו כולהו פש ההוא כובא שדיוה אכובא ערק כובא פקע בכלילא א"ר ראיתים שאין פורענות בא לעולם אלא בשביל עמי הארץ: וכמה יהא בעיר ויהא כאנשי העיר וכו': ורמינהי [יא]החמרת והגמלת העוברת ממקום למקום ולנה בתוכה והודחה עמהן הן בסקילה וממונן פלט ואם נשתהו שם שלשים יום הן בסייף וממונן אבד אמר רבא לא קשיא הא לבני מתא הא ליתובי מתא כדתניא [יב]המודר הנאה מאנשי העיר כל שנשתהא שם שנים עשר חדש אסור ליהנות ממנו פחות מכאן מותר מיושבי העיר כל שנשתהא שם שלשים יום אסור ליהנות ממנו פחות מהן ולכל מילי מי בעינן [יג]ב חדש והתניא [יד]שלשים יום לתמחוי שלשה חדשים לקופה ששה לכסות תשעה לקבורה שנים עשר [טו]לפסי העיר אמר ר' אסי אמר ר' יוחנן [טז]כי תנן נמי מתניתין שנים עשר חדש לפסי העיר תנן: וא"ר אסי אמר ר' יוחנן [יז]הכל לפסי העיר ואפי' מיתמי [יח]אבל רבנן לא [יט]דרבנן לא צריכי נטירותא אמר רב פפא [כ]לשורא ולפרשאה ולטרזינא אפילו מיתמי [כא]אבל רבנן לא צריכי נטירותא כללא דמילתא כל מילתא דאית להו הנאה מיניה אפילו מיתמי רבה רמא צדקה איתמי בר מריון א"ל אביי והתני רב שמואל בר יהודה [כב]אין פוסקין צדקה על היתומים אפילו לפדיון שבויים [כג]לאחשובינהו קא עבידנא [כד]איפרא הורמיז אימיה דשבור מלכא שדרה ארנקא דדינרי לקמיה דרב יוסף אמרה ליהוי למצוה רבה יתיב רב יוסף וקא מעיין בה מאי מצוה רבה א"ל אביי מדתני רב שמואל בר יהודה אין פוסקין צדקה על היתומים אפילו לפדיון שבויים [כה]שמע מינה

אלמא דל' יום הוי כיושבי העיר וקשיא למתני' דבעי י"ב חדש ג) למיקרייא מיתבא מתא לא בעינן אלא ל' יום ונידון כמותם משום דהכתוב מיירי בלשון יושבי כדכתיב הכה תכה את יושבי העיר וגו' אבל למיקרייא מבני מתא להיותן כאנשי העיר עמהם לכל דבר לא הוי עד י"ב חודש כדתניא המודר וכו': ולכל מילי. כלומר דמשמע במתני' שלא יתן כלום בדבר עד י"ב חודש והא תניא נמי הבא לעיר ונשתהה שם ל' יום חייב ליתן לתמחוי היינו כלי שבו נותנין מאכל ומקבצין וגובין מבני העיר ליתן מנות ממאכלים בתמחוי להאכיל לעניי העולם העוברים עליהם ואם נשתהה שם ג' חדשים יתן חלקו לקופה של צדקה שגובין מע"ש לערב שבת לפרנס עניי אותה העיר ואם נשתהה ו' חדשים חייב ליתן ג) חלקו העיר שקורין ספיצ"א ותירות שעושין חוץ לחומה לחזוק העיר אלמא לכל מילי לא בעינן י"ב חדש: הכל לפסי. מן הכל גובין לצורך תקון פסי העיר: לשורא. לחזוק החומה: לפרשא. סוסים לפרשים (כפי) [כדי] שיצאו חוץ לעיר לעיין אם [באו] בייסות: לטרזינא. לצורך [כלי] זיין שנושאין אותן שומרי חומות העיר: בר מרימן. איש א' היה עשיר גדול: אנא לאחשובינהו בעינא. שייהיו חשובין בכל דבר מצוה כמו אביהן:

ג) [פסחים פז:], ב) ס"ל רב הונא, ג) ס"ל רבא, ד) נדרים סב:, ה) ס"מ קה:, ו) [סב ועיין מ:], ז) [שבת קלט. ע"ז יומות סב. ע"ב], ח) [פי' בגמ' מזר המלך אמר המלך הוחיל ופשעו היהודים בשמירת העיר שלמו דמי המזר. ערוך ערך כלל ז: ורש"ל], ט) סנהדרין קיג. ע"ש, י) [סנהדרין שם תוספתא נדרים פ"ד:], כ) [תוספתא דפאה פ"ד], ל) פי' קרסי עץ למזח שעריי העיר. עיין ערך פס ה'], מ) [ועיין ערך כלל ז: ורש"ל], נ) [ער' פירש"י נדה כ: ובתענית כד:], ס) ס"ל דרב יוסף. רש"ל.

גליון הש"ס

גמרא המודר הנאה מאנשי העיר. עיין בר"ן נדרים דף פג ע"א ד"ה ר"י אמר: שם הרבבן ל"צ נסדיותא. ער' רבינו יונה פ"ח דברכות דף ד ע"ג ד"ה שנאמר:

הגהות הב"ח

(א) גמ' רב חנן בר רב סמקל רמז כהנא וכו' עבד מר מדמוחיתא: (ב) רש"י ד"ה לפרצת פרש הרובה סניגות. (ג) תום' ד"ה יתיב וכו' כלפי' הקונטרס דרב יוסף קבלם הבא משום שלום. ל"ל לקמן דף ח ע"א ד"ה ולא פיימוה:

מוסף רש"י

אלו ת"ח. המעיקון למדים כסדיים הללו (פסחים פז). הכל לאגלי גפא. הכל מפיימין לגדול תומת העיר ולהשמיר שעריה שלא יכנס בהן שומלים לעיר. אגלי, שערים כמו (ברכות כח.) טורוקו אגלי. גפא, פתימת העיר כדמצי (ב"מ כה:) מלא אחר הגפה נחלות (ב"מ קה:). אבל רבנן לא צריכי נטירותא. מרומו מלמרמו, כלכתיב (משלי ו) בשכבך תשמור עליך (ב"מ שם). הכל לבריא פתיא. לכרות מעין לו בורות למים לשתות, לפילו מרבנן. אם כרי גם הם לריכים לשתות, ועל שם כי שותין בו משקין שקורין פתיא נלמין מלמי קרי ליה כריא דפתיא (שם). דלא נפקי באבלוזא. שאין יולאין בעלי פתים עלמן בשלנות ובטלנות לחפור, אלא נותן מעות ושוכרין פועלים (שם). רבנן לאו בני מיפק בני. נגמי הוא לכן (שם). המודר הנאה. שלומר הרי עלי קונם אם אהנה (סנהדרין קיב.). איפרא הורמיז. נכרית היתה וכך שמה, ולשון יוני ספיכה מן כמו (ב"מ קיו.). ספיכה נמלינה ל"ל. טורמיז בר נרסינא, כלומר יופי שדים היה לה (נדה כב:). שדרה ארנקא דדינרי לקמיה דרב יוסף. משום שלום מלכות קבלינהו, ולא שאפשר ליה למלען לעניי עכו"ם, שאפשר לגנוב דעת הבריות ותפילו דעתו של עכו"ם (לקמן יא).

מוסף תוספות

א. דרבנן נמי צריכי שיהא בעיר שוק קבוע כדי שיתפרנסו כל צרכיהם. ריטב"א. ב. [אבל אין רגילין לפרוחן, אף שמותר. מהר"ם].

רבינו גרשום

אלו ת"ח. שלומדין זה מזה כתינוק יונק משדי אמו: ורישי לקיש דמפיק מאספדס מחול ירבון דריש האי אינ חומה בכל ישראל ולא בצדיקים בלבד: כרגא. כסף גולגלתא: אע"פ שאתה מחבב אומות העולם. שאתה נותן להם על ישראל ממשלה בזמן שישראל בגלות אעפ"כ קדושיו בתורה יהיו מסורין בידך: לרגלך. משמע בשביל ומשמע רגל ממש: יתנו בגוים. בלשון אדמי כמו ושנגתם ותתיגון כלומר גם יתנון שעוסקים בתורה כולהו עתה אקבצם מגלותם ואם מעט מהם יעסקו ויחלו אותו מעט ויחלו כמו לא יחל דברו: מנת המלך. שנותנין מתנות למלך מסים: ארנונא. מס של קרקע: כריא חדתא. חפירה גדולה שחופרין לינכם שם מים הרבה להשקות ממנה שדות ע"י דלייה ודרך נגרים ופסק ד) ליתן לינותניו חלק בחפירה זו שהן נהנין ממנה כאחרים, לא מידוין. שלא יגבעו המים ומנצאת מרגיע מעות יתומים בכדי: לאגלי גפא. זהו שעושין מחיצה או גדר סמוך לחומת העיר מבחוץ כדי להגן על החומה ועל שם כך קרי אגלי גפא לשון הגפת דלתות כלומר לנעול שערים שעושין לפני פינת העיר משום מצור העיר: לכריא פתיא. שחופרין למלאות ממנו מים לשתות ועל שם כך קרי ליה כריא פתיא שדולין בכלי חרס כמו (ברכות ו' ומ"ב) פתיא אוכמא. אפי' מרבנן. שהן שותין ממנו כאחרים: ואי קא נפקי באכלוזא. כלומר שיוצאין לחוץ בשביל מלאכתן: בני העיר הן עצמן (ואינן) [ואיגנהו] חופרין ואינן שוכרין רבנן לא עבדי הכי מפני כבוד תורה: פתח אוצר בשני בצורת. לפרנס עניים:

ד) נראה ל"ל ופפקר שיתנו היתומים חלק וכו'. ה) ס"ל הא למיקרייא מיתבא מתא וכו'. ו) ס"ל חייב ליתן חלקו בקופות: לפסי העיר שקורין ספיצ"א וכו'.

לא שליט למרמא עליהם. לפי שהיו עסוקים במלאכת שמים: בנניו בית המקדש ה"ג אין להטיל מס על לומדי תורה: **והלך** זו ארנונא. פי' בקונטרס עישור בהמות ותבואה כו' וכ"מ פי' מרוחם דוכון לשלטון העובד ממקום למקום שנותן לו כל עיר ועיר מרוחם ופירושו מלשון ויצא הלך למים העשיר (שמואל ב יג): **בריא פתיא.** פירש ר"ח להסיר גבשושים מרחוב [א] העיר: **איפרא** הורמיז. פי' ר"ח דמשמעות מלשון מן מלת המקום מיפרא כמו לפריון נמקוייה לר"ח (ב"מ דף קיט.). הורמיז שם שכינה כי הסיגא דס"ם מחל דיני ממונות (סנהדרין דף נט. ושם ד"ה דהורמיז) מפלגת דיבך ועליל דהורמיז בזיי"ן מפלגא ולמתא דהורמיז בנוי"ן כמו הורמין בר לילתא נקמן (דף עב.): **בכלב** ובעורב. (נעיל) כמו שפי' בקונטרס והיינו דכתיב נותן לבהמה לחמה לבני עורב וגו' בהמה בגימטריא כלב: **יתיב** רב יוסף וקא מעיין בה. ות"ת וכי ליה ליה בניצב קלילה תשברנה וגו' (ישעיה כז) כלמחרי בפירקין (דף י:) וי"ל דקבל משום שלום מלכות כדעבד רבא לקמן (שם) וכי היכי דפלגינהו רבא לעניי עובדי כוכבים ה"ל פלה בהו רב יוסף שבויי עובדי כוכבים ומיהו לא לריכי לסכי מלא כדפירש בקונטר' (ג ס) דרבא דקבלה משום שלום מלכות וכיון שמחר לו ליתן למלכות רבה לא היה מפסד לחלקם לעניי עובדי כוכבים לחסור לגנוב דעת הבריות ותפי' דעתו של עובד כוכבים (תוען לד.) אבל מעות המתחלקים לעניים אין כאן גניבת דעת דלינהו נמי ידעי שיחלו לגילין לפרנסם ב דכלמר בהמזקין (גיטין דף סא.). מפרנסים עניי עכו"ם עם עניי ישראל מפני דרכי שלום והא דקבל מהסוס טייעא דנדב שרגא לבי כנישתא בפ"ק דערכין (דף ו: ושם ד"ה עד) מע"ג דהסם לא היה שלום מלכות הסם מעמא משום דהוו כמו קינון ותמרינן (מיר סב.) אין אלו נדבות נכריס שנולדים נדליס ונדבות ניכרות:

תורה אור השלם

1 אֲנִי חוֹמָה וְשָׁדַי כְּמִגְדָּלוֹת אָז הָיֵיתִי בְעֵינָיו כְּמוֹצְאַת שָׁלוֹם: שיר השירים ח י

2 אַף חֹבֵב עַמִּים כָּל קְדֹשָׁיו בְּיָדֶךָ וְהֵם תָּבּוּ לְרַגְלֶךָ יִשָּׂא מִדְּבָרֶתֶיךָ: דברים לג ג

3 גַּם כִּי יִתְּנוּ בַגּוֹיִם עַתָּה אֲקַבְּצֵם וְיָחֵלּוּ מְעֹט מִמַּשָּׂא מֶלֶךְ שָׂרִים: הושע ח י

4 וְלִבְנֵי מְחוּדְעִים דִּי כָל בְּהֲבָיָא וְלָוְיָא זְמִירֵיא תַּרְגִיעָא נַתִּינֵיא וּפְלַחֵי בֵּית אֱלָהָא דְּנָה מִנְדָּה בְּלוֹ וְהֶלֶךְ לָא שְׁלִיט לְמִרְמֵא עֲלֵיהֹם: עזרא ז כד

בעל הלכות. זה ששונה בריייתות. אף על גב דבדוכתא אחרינא אמרי' בעלי הלכות אלו בעלי משנה הכא הואיל ותני בעלי משנה צריכין למימר דהלכות אלו בריייתות הן: כלכל וכעורב. דכתיב ורחמיו על כל מעשיו: רבי לטעמיה. שלא היה רוצה לפרנס עם הארץ דההוא דמי כלילא. שהשליך המלך מס על יושבי טבריא כדי שיקנו לו כתר: אמר להו. לא תסיינן [לכן] רבנן: ערקינן. דלא מצינן למיתן כולי דמי כלילא אמר להו ערוקו: דלייה לדמי כלילא. על ההוא פלגא דאשתייר: פקע כלילא. בטל גזירת התכתר: הראיתם שאין פורעניות בא לעולם אלא בשביל עמי הארץ. דכיון דלא נשארו שם אלא רבנן לא גזרו עליהן ליתן דמי כתר שכל זמן שאחד מעמי הארץ היה שם גזרו ושוב לא גזרו:

פיבקא ויהא כאנשי העיר. ליתן בכל מילי שנותנין בני העיר שנים עשר חדש: **החמרת** והגמלת. שיירא של חמרין וגמלין העוברים ממקום למקום ולנה בתוך עיר הנדחת והודחה עמה כדכתיב ויודיחו את יושבי עירם הן בסייף וממונן אבד כאנשי עיר הנדחת כדכתיב הכה תכה את יושבי העיר וגו': הן נדונין בסקילה וממונן פלט. הואיל ולא נשתהו שם כלל אלא כדי לינה

נז א מיי' פ"ו מהלכות ת"ת הלכה י סמג עשין יב טוש"ע ת"ד סי' רמו סעיף ה ושו"ע יו"ד סי' רמ סעיף ג: נח ב ג ד מיי' פ"ו מהל' מכירה הל' ו ז סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' קפג סעיף ד: נט ה ז מיי' שם ופ"ו מהל' מכירה ה"ד: סעיף ח: **ס** ח מיי' פ"ו מהל' מכירה הל' י סמג שם ושו"ע יו"ד סי' רמו סעיף ו: **סא** ט מיי' פ"ב מהל' ע"ז הל' ט: **סב** י מיי' פ"ט מהל' נדרים הל' יח סמג לאוין רמב טוש"ע יו"ד סי' ריח סעיף נ: **סג** כ מיי' פ"ט מהל' מתנות עניים הל' יג סמג עשין קפב טוש"ע יו"ד סי' רנו סעיף ה: **סד** ל מיי' פ"ו מהל' מכירה הל' ה סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' קפג סעיף ב: **סה** מ מיי' שם הל' ו סמג שם טוש"ע יו"ד סי' רמח סעיף ב: **סו** נ ס ע מיי' שם ופ"ו מהל' מ"מ הלכה י סמג שם טוש"ע יו"ד סי' רמ סעיף ב: **סז** פ צ מיי' פ"ו מהל' מתנות עניים הלכה יב סמג עשין קפב טוש"ע יו"ד סי' רמח סעיף ג: **סח** ק מיי' שם פ"ח הל' ט סמג עשין קפג טוש"ע יו"ד סי' רנד סעיף ב: **סט** ר מיי' שם הל' י סמג שם טוש"ע יו"ד סי' רנד סעיף ג: